

فضائل و خواص سوره های قرآن

شکوفه های سوره قرآن

(۲)

سوره حمد

گردآوری و تدوین:

سید علی لواسانی

نام جزوه : فضائل و خواص سوره‌های قرآن - شکوفه‌های سور قرآن (۲)

موضوع : سوره حمد

نویسنده : سید علی لواسانی

ناشر : دفتر نشر فرهنگ و معارف اسلامی مسجد هدایت

آدرس : تهران، خیابان جمهوری اسلامی، مسجد هدایت

تلفن : ۰۲۴-۳۳۹۰۷۰۲۱ - ۰۲۱ - ۳۳۳۹۲۶۲۳ - ۰۲۱

صندوق پستی : ۵۹۵ - ۱۱۵۵

آدرس وب سایت : www.hedayatgar.ir

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سوره‌ی حمد

۱

تعداد آیات ۷ - کلمات ۲۹ - حروف ۱۲۲

سوره‌ی مکی و مدنی^۱

(بعد از سوره‌ی «مدثر» نازل شده است)

نامگذاری

این سوره‌ی مبارکه به جهت رفعت و شرافتش تقریباً بیست و اندی اسم دارد و ما تنها به چند نام مشهور آن امتفا می‌کنیم:

یکی از آن‌ها به نام «حمد» است که به مناسبت حمد و ستایشی است که در این سوره از پروردگار یکتا خداوند تبارک و تعالی به عمل آمده است.

پیشوای معظم مذهب حضرت امام جعفر بن محمد الصادق ع می‌فرماید: سوره‌ای است که اول آن ستایش و میانه‌ی آن اخلاص و آخر آن نیایش می‌باشد.^۲

۱- مقصود از مکی بودن سوره‌ها و آیات آن است که هر سوره و یا آیه‌ای که پیش از هجرت نازل شده باشد آن را مکی و اگر بعد از هجرت فرود آمده آن را مدنی می‌نامند خواه در مدینه نازل شده باشد خواه در جای دیگر و ملاک آن زمان نزول آن‌ها است. هرچند برخی ملاک مکی یا مدنی بودن آن‌ها را مکان نزول آن‌ها در مکه یا مدینه و اطراف هریک دانسته‌اند نه قبل از هجرت و نه بعد از آن.

۲- تفسیر برهان، بحار ج ۹۲ ص ۲۳۵.

نام دیگر آن «فاتحه» است چون قرآن و نماز بدان افتتاح می‌گردد.^۱
دیگر از نام‌های آن «جامع» و «أُمُّ الْكِتَابِ» و «أُمُّ الْقُرْآنِ» می‌باشد چون مُعْظَم بلکه کل معانی قرآن کریم را شامل است و عرب هر جامعی را «أُمُّ» می‌نامد، و همچنین به چیزی که تقدّم بر دیگران داشته «أُمُّ» اطلاق می‌کند و این سوره‌ی شریفه بر سایر سوره‌های قرآن تقدّم دارد.

و نیز «أُمُّ» به اصل و مقصود بوده و از آنجائی که مقصود از کل قرآن این امور چهارگانه است، توحید، نبوت، معاد و بیان احکام و اوامر الهی، این سوره‌ی مبارکه شامل این مراتب چهارگانه بوده از این جهت بدین نام موسوم گردیده است.

از نام‌های دیگر این سوره‌ی مبارکه «سَبْعُ الْمَثَانِي» است که تعداد آیات آن هفت آیه می‌باشد و چون بنا بر قولی این سوره «تثنیه» و دو بار نازل شده یکی در مکه و دیگری در مدینه و یا اینکه در هر نماز دو بار خوانده می‌شود و یا به جهت دو بار تکراری کلمات آن مانند: (الله، الرَّحْمَن، الرَّحِيم، اِيَّاكَ، صِرَاطِ، عَلَيْهِمْ) و یا به اعتبار اینکه نیمی از آن در وصف خالق و نیمی دیگر در وصف مخلوق است و یا به مناسبت ذکر انواع تقابل در آن مانند ربوبیت و عبودیت، خالقیت و مخلوقیت، هدایت و ضلالت، دوست و دشمن، به نام «مثنائی» نامگذاری گردیده است.^۲

۱- مجمع‌البیان.

۲- همان.

از دیگر نام‌های شریف این سوره مبارکه «شفا» است. سرور عالمیان حضرت ختمی مرتبت صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ درباره‌ی آن می‌فرمایند: «أُمُّ الْكِتَابِ شِفَاءٌ مِنْ كُلِّ دَاءٍ»^۱ سوره‌ی حمد شفای هر درد و بیماری است.

نام دیگر «اساس» است، به علت مجموع مفاهیم آن که اساس و محتوای قرآن بوده و در حول محور توحید و خداشناسی دور می‌زند.

دیگر نام «مناجات» است و نمازگزار با خواند «إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ» و اظهار بندگی و عبودیت و طلب اعانت از خدا یا پروردگار خویش راز و نیاز و مناجات می‌کند چنانکه در روایات آمده است «الْمُصَلِّي يَنَاجِي بِهَا رَبَّهُ».

دیگر به نام «دعا» که زیباترین و نخستین دعای قرآنی با خواندن «إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ» در این سوره‌ی مبارکه آمده است و دعای هدایت، هدف نهایی تمام ادیان الهی و کتاب‌های آسمانی است.

دیگر به نام «کنز» و گنج است که این سوره گنجینه و خزینه‌ای است از گنجینه‌های الهی بلکه والاترین آن‌ها به شمار می‌آید چنانکه رسول اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ می‌فرماید: «إِنَّ فَاتِحَةَ الْكِتَابِ أَشْرَفُ مَا فِي كُنُوزِ الْعَرْشِ»^۲ سوره‌ی حمد اشرف و دویعه‌ها در گنجینه‌های عرش الهی است.

۱- بحار ج ۹۲ ص ۲۳۷.

۲- همان، ص ۲۴۵.

نام‌های دیگر آن «نور» روشنایی بخش دل‌ها و راه‌ها، «کافیه» کفایت کننده از سایر سوره‌ها، «وافیه» سوره‌ی دیگر جانشین آن نمی‌شود، «راقیه»... دارای مرتبه‌ای اسیت والا... و غیره.^۱

فضائل و خواص

رسول اکرم ﷺ می‌فرماید: هرکس سوره‌ی حمد را بخواند چنان است که دو سوم قرآن را خوانده و ثواب آن کسی که بر همه‌ی مؤمنان تصدّق کرده باشد به او داده می‌شود، و نیز همانگونه که گذشت، از حضرتش مروی است: «فاتحةُ الكتاب» اشرف محتوای گنج‌های عرش الهی است. خداوند این سوره را مخصوص رسولش نموده و هیچ یک از پیامبران را با او شریک نفرموده مگر حضرت سلیمان پیغمبر ایشای که از آن آیه‌ی «بسم الله الرحمن الرحيم» به او عطا فرموده است، هرکس این سوره را بخواند در حالی که ولایت محمد و آل محمد صلوات الله عليهم را داشته و اوامر آن را مطیع و به ظاهر و باطنش ایمان آورده باشد. خداوند به عدد هر حرفی یک حسنه به او می‌دهد که بهتر از دنیا و تمامی آنچه را که در آن است، و مراد از ظاهر، اعتقاد داشته باشد که این سوره از قرآن است و مراد از باطن اعتقاد به اصول پنج‌گانه است که سوره‌ی مبارکه‌ی حمد مشتمل بر آنها می‌باشد.^۲

۱- شناخت سوره‌های قرآن ص ۱۳۶.

۲- مجمع البیان.

و در تفسیر «منهج الصادقین» علاوه بر آن آمده است اطلاع بر معنای سوره‌ی حمد مانند اطلاع بر تمامی کتاب‌های آسمانی است.^۱

امام صادق عَلَيْهِ السَّلَام می‌فرماید: اسم اعظم خداوند مقطّع است (یعنی حرف حرف و جدا جدا) و آن در مجموع آیات ام‌الکتاب (سوره‌ی حمد) می‌باشد.^۲

و نیز پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فرموده‌اند: هرکس به قاری این سوره گوش فرا دهد به اندازه یک سوم ثواب آن به وی داده می‌شود.^۳

پس تا می‌توانید از این خیرات عرضه شده بهره ببرید که غنیمت سودمندی است و آن را از دست مدهید که باعث حسرت و اندوه برای شما خواهد بود.

و در خبر دیگری حضرتش می‌فرماید: هر کس سوره‌ی «حمد» را بخواند خداوند به عدد هر آیه، و به روایت شیخ مفید در «اختصاص» به عدد هر کتابی که از آسمان نازل گردیده و به اندازه‌ی خواندن تمامی کتب آسمانی و ثواب خواندن آنها به او پاداش داده می‌شود.^۴

همچنین در یکی از علل نامگذاری این سوره‌ی مبارکه به «فاتحة الكتاب» آمده است که آیه‌های هفت‌گانه‌ی آن را قرائت کند درهای هفت‌گانه‌ی جهنم بر او بسته می‌گردد و در «خواص الآيات» نیز قریب به همین معنی آمده است.^۵

۱- منهج الصادقین.

۲- لئالی الاخبار ج ۳ ص ۳۵۰.

۳- مصباح کفعمی ص ۴۳۸.

۴- بحار الانوار ج ۹۲ ص ۲۵۸.

۵- خواص الآيات ص ۴ و ۵.

البته همانگونه که در مقدمه اشاره کردیم سعی کنیم قرائت و تلاوت ما همراه با اندیشه و اخلاص و عمل به محتوای این روایت و تمام روایات مشابه آن باشد و برای رسیدن به کمال مطلوب تنها به الفاظ و لقلقه‌ی زبان اکتفا ننماییم.

و در خبر است که سوره‌ی «حمد» نازل گردید ابلیس لعین به فریاد و فغان آمد، و چنان که نقل است شیطان در مدّت عمر خود چهار ناله‌ی جانکاه کرد: وقتی که طوق لعنت به گردنش افتاد و زمانی که از بهشت رانده شد و وقتی رسول اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ به رسالت مبعوث گردید و هنگامی که سوره‌ی «فاتحه» نازل شد.^۱

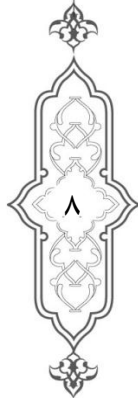
و در خواص آن، حضرت ختمی مرتبت صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ می‌فرماید: هنگام خواب بر پهلو بخوابید و سوره‌های فاتحه و توحید را بخوانید از همه‌ی بلا یا ایمن خواهید بود، و هرکس در حین ورود به منزل خود سوره‌های حمد و اخلاص را بخواند خداوند متعال فقر و تنگدستی را از او برطرف و خیر و برکت بسیار به وی عطا می‌فرماید.^۲

همچنین فرموده‌اند در وقت حجامت کردن هفت مرتبه سوره‌ی «حمد» را بخوانید که نتیجه و منافع آن اعجاب‌آور است.^۳

۱- تفسیر برهان.

۲- خواص الآیات ص ۴ و ۵.

۳- همان ص ۶.

دیگر جهت شفای بیمار است سه مرتبه این سوره‌ی مبارکه را با «خلوص و شرایط دعا» بر بدن خود بخواند و هر بار دست را بر محل درد بکشد و بگوید:

«اللَّهُمَّ اشْفِ أَنْتَ الشَّافِي اللَّهُمَّ اكْفِ أَنْتَ الْكَافِي اللَّهُمَّ عَافِ أَنْتَ الْمُعَافِي» و چنانچه آن را بنویسد و همراه خود بدارد به یاری حق همین نتیجه‌ی شفابخشی را خواهد داشت.^۱

و نیز در همان مدرک آمده است چنانچه این سوره‌ی مبارکه را در ظرف شیشه‌ای با مُشک و زعفران بنویسند و با گلاب بشویند و کسی که کند ذهن و کم حافظه باشد هفت روز پی‌درپی از آن بیاشامد ذهن او قوی و حافظه‌اش افزون می‌گردد.^۲

و مداومت بر تلاوت این سوره‌ی مبارکه در شبانه‌روز خداوند متعال کاهلی و سست‌دلی و تمام آفات و عارضه‌ها را از او برطرف می‌نماید.^۳

و از پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مروی است هر کس آن را بر ظرف آبی چهل مرتبه (با اخلاص) بخواند و بر بیمار بیفشاند به یاری خدا بهبود می‌یابد.^۴

و حضرت امام صادق عَلَيْهِ السَّلَام می‌فرماید: چنانچه سوره‌ی «حمد» هفتاد مرتبه بر هر دردی خواند شود به یاری خدا تسکین می‌یابد.^۵

۱- همان.

۲- همان ص ۶ و ۷.

۳- همان .

۴- حاشیه‌ی مصباح ص ۱۵۱.

۵- بحار ج ۹۲ ص ۲۳۵.

و در روایتی دیگر حضرتش فرموده است: هرگاه که هفتاد مرتبه «حمد» را بر یک دردی خواندم آن درد تسکین یافت.^۱

و از حضرت امام محمد باقر علیه السلام نقل است که فرمود: اگر سوره‌ی «حمد» بر میّتی هفتاد مرتبه خوانده شود و آن میّت زنده گردد جای تعجب نخواهد بود.^۲

و در خبر است که نبی اکرم صلی الله علیه و آله و سلم به جابر بن عبدالله فرمود که سوره‌ی «حمد» شفای تمام دردها و بیماری‌هاست به جز مرگ.^۳

همچنین در «خواص الآیات» از حضرتش روایت کرده است جهت ازاله‌ی تب، این سوره‌ی مبارکه را چهل مرتبه بر ظرف آبی بخوانند و بر روی آدم تیدار بپوشانند.^۴

و در همان مدرک از حضرتش نقل می‌کند هر کس بعد از عطسه سوره‌ی حمد را بخواند آنگاه به کف دست خود بدمد و به صورت خود بمالد از سردرد و چشم‌درد و آمدن خون بینی (رعاف) در امان خواهد بود.^۵

و در طریقی دیگر جهت شفای بیمار آمده است سوره‌ی «فاتحه» را در ظرف پاک (با زعفران یا غیره) بنویسند و آن را با آب پاک - و در یک نسخه آمده

۱- طب الانمه ص ۵۳.

۲- اصول کافی ج ۴ ص ۴۲۹ باب فضل القرآن حدیث ۱۶.

۳- مصباح ص ۴۵۴.

۴- خواص الآیات ص ۶.

۵- همان.

است با آب باران - بشویند و بیمار صورت خود را با آن بشوید و یا آن کس که ضربان قلب و تنگی نفس دارد با اعتقاد از آن بیاشامد به یاری حق تعالی بهبود می‌یابد.^۱

و از حضرت امام موسی بن جعفر کاظم علیه السلام مروی است که چون خواهی به سفر رفت هریک از سوره‌ی حمد و آیه‌الکرسی را سه مرتبه به ترتیب از پیش رو و طرف راست و طرف چپ بخوان سپس بگو: «اللَّهُمَّ احْفَظْهُ وَ احْفَظْ مَا مَعِيَ وَ سَلِّمْهُ وَ سَلِّمْ مَا مَعِيَ وَ بَلِّغْنِي وَ بَلِّغْ مَا مَعِيَ بِيَلَاغِكَ الْحَسَنِ الْجَمِيلِ».^۲

و در «منتخب» از مولانا مقدّس اردبیلی (قدّس سرّه) نقل می‌کند جهت هر مطلبی، جزئی یا کلی و یا هر حاجتی، هرکس این سوره‌ی مبارکه را با این دو آیه تا ده روز هر روز یازده مرتبه بخواند که مجموعاً صد و ده مرتبه می‌شود بسیار مجرب بوده و به زودی به یاری حق تعالی مقرون به اجابت می‌گردد. آیه‌ی اوّل در سوره‌ی آل عمران آیه‌ی ۱۵۴: «ثُمَّ أَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ بَعْدِ الْغَمِّ...» تا آخر آیه، و آیه‌ی دوم آخرین آیه‌ی سوره‌ی فتح آیه‌ی ۲۹: «مَحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ...» تا آخر آیه و بعد از آن بگوید: «رَبِّ سَهْلٌ وَلَا تَعَسَّرْ يَا رَبِّ يَا رَبِّ يَا رَبِّ».^۳

و حضرت امیر علیه السلام از حضرت رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلم نقل می‌کند که فرمود: هرکس بعد از هر نماز فریضه سوره‌ی حمد و آیه‌الکرسی با دو آیه (۱۸ و ۱۹) «شَهِدَ اللَّهُ... (تا) سَرِيعُ السَّابِ» و دو آیه‌ی (۲۶ و ۲۷) «قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكِ الْمُلْكِ... (تا) بَغِيرِ حُسَابِ» از سوره‌ی (آل عمران) را بخواند حق سبحانه و تعالی سوگند

۱- مصباح ص ۴۵۴.

۲- بحار ج ۷۶ ص ۲۵۰.

۳- منتخب‌الختوم ص ۵۲۱.

به ذات خود یاد کرده که: بهشت را جایگاه او گردانم و در حظیره‌القدس منزل دهم و هفتاد حاجت وی را روا کنم که کمترین حاجت او آمرزش گناهان او باشد و از شرّ شیطان و هر دشمنی دیگر مصون بدارم و او را علیه آنان یاری نمایم... تا آخر حدیث.^۱

و در «مکارم» از رسول خدا ﷺ روایت کرده است که فرمود: هرکس آب باران را پیش از آنکه به زمین برسد در یک ظرف پاکی بگیرد و بر آن هر یک از سوره‌های حمد و قُلْ هُوَ اللَّهُ و معوذتین (سوره‌ها فلق و ناس) را هفتاد مرتبه بخواند و صبح و شام از آن بیاشامد حق تعالی هر مرضی که در بدن او باشد رفع می‌فرماید.^۲

و در خبر است که رسول اکرم ﷺ را هرگاه کسالت یا سردردی عارض می‌شد دست‌های مبارک را می‌گشود و سوره‌های حمد و فلق را قرائت می‌کرد سپس دست‌های خود را به صورت می‌کشد و آن عوارض برطرف می‌گردید.^۳

و در روایتی امام هشتم علی‌علیه‌السلام در باره‌ی کسی که دچار بیماری غَشی و صرع شده بود به ظرف آبی سوره‌ی حمد و معوذتین (فلق و ناس) را خواندند و بر آن دمیدند آنگاه فرمود بر سر و صورت بیمار بپاشند و او بی‌درنگ از جا برخاست. حضرت به او فرمود: این بیماری تو هرگز برگشت نخواهد کرد.^۴

همچنین در خبر است که برای مبتلا نشدن به چشم درد، در وقت رؤیت هلال سوره‌ی مبارکه «حمد» را هفت مرتبه بخوانند.^۵

۱- تفسیر نورالتقلین ج ۱ ص ۳۲۲، خواص الآیات ص ۵.

۲- مکارم الاخلاق ص ۳۸۷.

۳- بحار ج ۹۲ ص ۳۶۴.

۴- همان.

۵- مرواریدهای درخشان ص ۲۶۰.

